

MARIANNA CZAPNIK

Biblioteka Uniwersytecka, Gabinet Starych Druków, Warszawa

KSIĘGOZBIÓR KS. JANA BOGUSŁAWSKIEGO ŚWIADECTWEM ZAINTERESOWAŃ CYSTERSKIEGO KAZNODZIEI I TŁUMACZA

Ksiądz Jan Bogusławski (zm. 1608) – życie, działalność, twórczość. Księgozbiór ks. Jana Bogusławskiego: jego zawartość w świetle zachowanych pozostałości, oprawy. Wykaz książek z księgozbioru Jana Bogusławskiego.

Postać Jana Bogusławskiego przypominała niedawno Anna Sitkova w artykule omawiającym zainteresowania literackie szesnastowiecznego duchownego¹. Jest on istotnie, jak zauważyła autorka, osobą niemal zapomnianą i nieobecną we współczesnych opracowaniach dotyczących schyłkowego okresu odrodzenia. Nie można się jednak zgodzić ze stwierdzeniem Sitkowej, iż nie zachowały się żadne wiadomości dotyczące życia i działalności księdza Bogusławskiego, aczkolwiek należy przyznać, że ilość ich jest dość skromna.

Badania nad dziejami zgromadzenia cystersów, do którego należał Bogusławski, są wciąż fragmentaryczne i dalekie od ukończenia². Jednak, oprócz wzmianek w dostępnych źródłach i opracowaniach, zachowały się także po księdzu Janie książki, które gromadził w ciągu wielu lat swojego życia. Fakt gromadzenia książek (niezauważony przez Sitkową) ujawniły już w latach 1988 i 2001 Maria

¹ Anna SITKOWA, *Jana Bogusławskiego uwagi o polskich książkach religijnych z drugiej połowy XVI wieku*. *Studia Bibliologiczne* (15) 2005, s. 250–261.

Za pomysł opracowania tego tematu uprzejmie dziękuję dr Marii Cubrzyńskiej-Leonarczyk.

² Zob. m.in. *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*. Pod red. Jerzego Strzelczyka. Poznań: Wyd. Naukowe Uniwersytetu A. Mickiewicza 1987; *Monasticon Cisterciense Poloniae*. T. 1: *Dzieje i kultura męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i w dawnej Rzeczypospolitej od średniowiecza do czasów współczesnych*. T. 2: *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej* (zawiera wykaz źródeł i literaturę). Pod red. Andrzeja Marka Wyrwy, Jerzego Strzelczyka, Krzysztofa Kaczmarka, Poznań: Wyd. Poznańskie 1999; *Ingenio et humilitate. Studia z dziejów zakonu cystersów i Kościoła na ziemiach polskich*. Pod red. Andrzeja M. Wyrwy, Katowice: Biblioteka Śląska 2007.

Sipayłło i Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, publikując biogram i podobizny dwóch jego superekslibrisów³. Pewna część – prawdopodobnie niewielka – tego księgozbioru, opatrzona ponadto autografem właściciela, jest przechowywana w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Artykuł niniejszy przypomina dokonania Bogusławskiego i charakteryzuje zachowaną w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie część jego zbioru, uzupełnioną o dzieła odnalezione dotychczas w innych bibliotekach.

Kim zatem był ów Jan Bogusławski – „skromnym plebanem”, według autorki cytowanej na wstępie pracy, czy wykształconym i odczytanym teologiem i kaznodzieją? Urodził się w połowie XVI w., przypuszczalnie w Wolborzu w województwie sieradzkim. Pochodził z licznej, drobnoszlacheckiej rodziny, pieczętującej się herbem Prus I, która wywodziła się ze wsi Bogusławice w pobliżu Wolborza⁴. W 1568 r. wpisał się do metryki studentów Akademii Krakowskiej jako syn Andrzeja z Wolborza, wnosząc opłatę w wysokości trzech groszy⁵. Adnotacja w księdze wpisów jest opatrzona uwagą „Artium Baccalarius” – jednak nie znamy daty promocji Bogusławskiego na bakałarza sztuk wyzwolonych, być może miało to miejsce w tym samym roku. Nie można też wykluczyć, że tytuł ten zdobył w innym mieście. Rok później magistrem został Walenty Widawski (1537–1601)⁶, profesor i rektor Akademii Krakowskiej, z którym Bogusławskiego łączyła zapewne jakaś znajomość, skoro miał w swoich zbiorach jego dzieło opatrzone rękopiśmiennymi adnotacjami, o czym będzie mowa w dalszej części. W jakiś czas potem, co trudno dokładnie ustalić, wstąpił do zakonu cystersów. Życie monastyczne rozpoczął w opactwie w Welehradzie na Morawach⁷, gdzie zdo-

³ Maria SIPAYŁŁO, *Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa 1988, s. 136, tabl. 52; Maria CUBRZYŃSKA-LEONARCZYK, *Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Centuria druga*, Warszawa: Biblioteka Narodowa 2001, s. 130, tabl. 46.

⁴ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 1–15, Warszawa 1880–1902, t. 1, s. 281; Poszukiwania bliższych wiadomości o rodzinie w materiałach zgromadzonych przez Włodzimierza Dworzaczka nie przyniosły rezultatu. Pośród Bogusławskich h. Prus I, często z różnymi przydomkami, powtarzają się imiona Andrzej i Jan, co uniemożliwia identyfikację właściwej osoby (np. jakiś Jan Bogusławski studiował w 1530 r. w Lipsku, zob. *Metrica nec non liber nationis Polonicae Universitatis Lipsiensis ab anno 1409 – usque ad 1600*, wyd. Stanisław Tomkowicz. Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, (2) 1882, s. 427), por. Teki Dworzaczka, *Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX w.*, Kórnik-Poznań 1997. Dokument elektroniczny. Wydawnictwa genealogiczne i herbarze XIX–XX w. ograniczają się jedynie do podania krótkiej i niewiele wnoszącej wzmianki o Bogusławskich.

⁵ *Album Studiorum Universitatis Cracoviensis tomii III fasciculus I (Ab anno 1551 ad annum 1589)*, ed. Adam Chmiel, Kraków 1896, s. 71.

⁶ Józef MUCZKOWSKI, *Statuta nec non Liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagiellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, Kraków 1849, s. 208; Henryk BARYCZ, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935, s. 575–577.

⁷ Welehrad (Velehrad, Veligorod), klasztor fund. w 1205 r., pierwsi cystersi przybyli z Plas w Czechach. Spalony w czasie wojen husyckich w XV w., odzyskał swoją świetność dopiero

był podstawy formacji duchowej, zakończone złożeniem profesji zakonnej, która była ostatecznym aktem przyjęcia kandydata do wspólnoty. Nowicjat w klasztorach cysterskich trwał zwykle od jednego do dwóch lat. W tym czasie kandydaci zapoznawali się z regułą św. Benedykta oraz dziejami zgromadzenia i panującymi w nim zwyczajami. Po kilku latach podejmowali studia filozoficzno-teologiczne, które miały dostarczyć im wiedzy potrzebnej do podjęcia obowiązków duszpasterskich i dawały prawo do uzyskania święceń⁸. Droga Bogusławskiego była odmienna, najpierw bowiem ukończył studia, a potem wstąpił do klasztoru. Świecenia kapłańskie przyjął w Krakowie. Z wpisu w księdze egzaminów do święceń dowiadujemy się, że przebywał w tym czasie za murami klasztoru w Mogile. Świecenia niższe otrzymał 21 grudnia 1576 r., diakonat 2 marca 1577 r., a prezbiterem został 23 marca tego samego roku⁹. Przed uzyskaniem święceń prezbiteriatu egzaminował go Marcin Glicius (z Pilzna, 1528–1591), profesor i rektor Akademii Krakowskiej¹⁰. Fakt ten Bogusławski opisał w notatce umieszczonej na końcowej karcie egzemplarza mowy pogrzebowej, wygłoszonej przez Walentego Widawskiego na pogrzebie tego wybitnego teologa i kaznodziei krakowskiego [Wykaz, poz. 27]. Lata 1578–1580 Bogusławski spędził w Rudach na Górnym Śląsku¹¹. 6 czerwca 1580 r. obrano go opatem w niewielkim klasztorze w Jemielnicy, który był filią rudzkiego konwentu¹². Jemielnica należała do najuboższych śląskich opactw cysterskich¹³. Funkcję opata Bogusławski pełnił przez pięć lat, już bowiem 7 czerwca 1585 r. w bliżej nieznanymi okolicznościami oskarżono go o otrucie opata rudzkiego i skazano na banicję. Musiał więc opuścić teren cesarstwa austriackiego i udać się do któregoś z klasztorów położonych na terenie Polski.

w XVII w., zob. *Ottiv slovník naučný*, Praha 1907, t. 26, s. 504–505; Henryk GAPSKI, *Cystersi w Rzeczypospolitej i na Śląsku w XVI–XVIII wieku*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae...*, t. 1, s. 56.

⁸ Hugo LESZCZYŃSKI, *Studia w klasztorach cysterskich XIII–XIX wieku*, [w:] *Historia i kultura cystersów...*, s. 343–353; zob. też Jerzy FLAGA, *Formacja i kształcenie duchowieństwa zakonnego w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku*, Lublin: Wyd. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1998.

⁹ *Księga egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573–1614*, oprac. oraz wstępem opatrzył Zdzisław Pietrzyk, Kraków: Uniwersytet Jagielloński 1991, poz. 2358.

¹⁰ Henryk BARYCZ, *Glicius Marcin*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej PSB), t. 8, s. 48–50.

¹¹ Rudy k. Raciborza, klasztor zał. w 1252 r. przez Władysława Opolczyka, który osiedlił w nim cystersów z Jędrzejowa, sekularyzowany w 1810 r., por. *Monasticon Cisterciense Poloniae...*, t. 2, s. 361–369.

¹² Henryk GERLIC, *Konwent cysterski w Jemielnicy w latach 1580–1810 (1850)*, *Zeszyty Gliwickie* (31) 2003, s. 70, 150.

¹³ Klasztor ufundował książę Bolesław Opolczyk w 1280 r. Spalony podczas wojny 30-letniej w XVIII w. (zabudowania wraz z biblioteką), odbudowany w 1740 r., kasata 1810, por. *Monasticon Cisterciense Poloniae...*, t. 2, s. 79–89.

Dokąd wyjechał Bogusławski po opuszczeniu Jemielnicy, trudno jednoznacznie stwierdzić. Być może już wtedy wstąpił do klasztoru w Koprzywnicy w pow. sandomierskim, gdzie przypuszczalnie zmarł przed 20 kwietnia 1608 r. W *Księża egzaminów* pod datą 14 lutego 1598 r. wymieniony jest jako przeor tego opactwa¹⁴. W 1598 r. dwukrotnie występował w funkcji prowizora święceń: Walentego Twardego z Połańca – 14 lutego na diakona, a kilka miesięcy później, 7 września, na prezbitera. 19 września święcenia niższe przyjął Szymon Białek z Lipnicy¹⁵.

Klasztor i kościół pw. Najświętszej Marii Panny i św. Floriana w Koprzywnicy był jedną z najstarszych fundacji cysterskich¹⁶. W drugiej połowie XVI w. zakon cysterski w Rzeczypospolitej i na Śląsku, a także na Morawach, przeżywał poważne trudności związane ze znacznym zmniejszeniem się liczby zakonników w poszczególnych klasztorach i brakiem dyscypliny¹⁷. Spory wpływ na to miały liczne klęski żywiołowe nawiedzające wówczas Polskę i kraje ościennie. Za czasów króla Stefana Batorego generał cysterski Mikołaj Boucherat zlecił wizytację klasztorów polskich Edmundowi à Cruce, opatowi Châtillon. Utworzono wówczas polską kongregację cystersów, przyjęto także statuty, które regulowały codzienne, praktyczne i duchowe życie wspólnoty. Dla Koprzywnicy wyznaczono liczbę dwudziestu zakonników, którzy mieli przebywać w klasztorze. W następnych stuleciach, aż do kasaty w 1819 r., liczba mnichów utrzymywała się na tym samym poziomie. Konwent koprzywnicki miał w prowincji wysoką rangę jako miejsce formacji i kształcenia zakonników.

Cystersi w początkowym okresie swego istnienia nie angażowali się w działalność duszpasterską. Powoli się to zmieniło i pod koniec XVI w. prowadzili już duszpasterstwo w kilkudziesięciu kościołach parafialnych oraz otwierali dla wiernych własne kościoły klasztorne. W następnych stuleciach taka praktyka stała się już regułą.

W latach dziewięćdziesiątych XVI w. Bogusławski administrował kościołem parafialnym pw. św. Marii Magdaleny w Michocinie (obecnie w granicach Tarnobrzega), podlegającym jurysdykcji biskupiej¹⁸. Najbardziej widocznym przejawem

¹⁴ *Księga egzaminów...*, poz. 5526.

¹⁵ *Ibidem*, poz. 4707, 5526.

¹⁶ Klasztor położony we wsi Koprzywnica w pow. sandomierskim zał. w 1185 r. Mikołaj z rodu Bogoriów, pierwsi mnisi przybyli z Morimond w Burgundii. W ciągu wieków otrzymał liczne i bogate nadania, zob. *Monasticon Cisterciense Poloniae...*, t. 2, s. 149–157.

¹⁷ Jerzy KŁOCZOWSKI, *Zakony męskie w Polsce w XVI–XVIII wieku. Studia nad historią kościoła katolickiego w Polsce*. Pod red. Jerzego Kłoczowskiego. T. 2: *Kościół w Polsce, wieki XVI–XVIII*, Kraków 1969, s. 502–503. Małgorzata BORKOWSKA, *Dzieje cystersów sulejowskich*, Kraków: Wyd. Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy 2008, s. 98.

¹⁸ Michocin (Miechocin), w pow. sandomierskim, właścicielami byli Mieleccy, następnie Tarnowscy z Dzikowa; kościół pw. św. Marii Magdaleny fund. 1160 r. prawdopodobnie przez króla

działalności duszpasterskiej kapłana było głoszenie kazań¹⁹. Do kaznodziejstwa przywiązywano wówczas dużą wagę. Kazania miały służyć upowszechnianiu zasad wiary katolickiej wśród wiernych, co było szczególnie ważne w okresie walki duchowieństwa katolickiego z reformacją. Obowiązek krzewienia nauk ewangelicznych spoczywał na kapłanach pracujących w parafiach, a troska o jakość głoszonego przez nich Słowa Bożego należała do biskupów odpowiedzialnych za diecezję. Przepisy soboru trydenckiego i polskich synodów kościelnych zwracały szczególną uwagę na środowisko zakonne. We wszystkich zgromadzeniach do głoszenia kazań byli wyznaczeni specjalnie uzdolnieni zakonnicy. Funkcja ta wymagała od nich dobrej znajomości nauki kościelnej i systematycznego pogłębiania wiedzy teologicznej. Kładziono nacisk na znajomość teologii moralnej i Pisma św. oraz zdolności oratorskie. Kaznodzieje cieszyli się zazwyczaj dużym poważaniem w konwencie. Posiadali określone przywileje i uprawnienia, byli też zwalniani z niektórych obowiązków na rzecz wspólnoty. Mieli zwykle – rzecz oczywista – dostęp do specjalnie wydzielonej pod tym kątem biblioteki.

Bogusławski pełnił funkcję kaznodziei w Koprzywnicy, a jako kapłan pracujący w parafii głosił słowo Boże do wiernych w kościele w Michocinie. Warto zauważyć, że wywiązywał się z tego zadania należycie, zyskując z czasem miano znakomitego kaznodziei. Niewykluczone, że wygłaszał kazania także poza swoją parafią. Z not proveniencyjnych pozostawionych na dwóch księgach wynika mianowicie, że zakupił je w Warszawie w czasie trwania sejmu walnego w 1592 r. [poz. 2, 19]. Być może udał się wtedy do stolicy, aby głosić kazania do zgromadzonych tam posłów i senatorów. W 1606 r., od 6 sierpnia do 10 września, przemawiał do szlachty licznie zebranej pod Koprzywnicą w czasie trwania rokосу Zebrzydowskiego²⁰.

Nie bez wpływu na formowanie się zdolności kaznodziejskich Bogusławskiego były zapewne biblioteki cysterskie w klasztorach, w których przebywał, zwykle bogato zaopatrzone oraz działalność translatorska, której się poświęcił w latach dziewięćdziesiątych XVI w. W 1596 r. opublikował u Jana Januszowskiego w Krakowie tłumaczenie dzieła wybitnego kaznodziei królewskiego Stanisława Sokołowskiego (1543–1593) pt. *Iustus Joseph*²¹. Trzy lata później w ofi-

Kazimierza Wielkiego, na przełomie XVI/XVII w. działała tu szkoła parafialna zw. Akademią Michocińską. Zob. *Słownik Geograficzny*, t. 6, s. 316.

¹⁹ Szerzej na ten temat zob. ks. Jan ZWIĄZEK, *Z dziejów kaznodziejstwa katolickiego w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku*. *Analecta Cracoviensia*, (23) 1991, s. 427–466; Jerzy FLAGA, *Działalność duszpasterska cystersów na ziemiach Rzeczypospolitej w trzeciej ćwierci XVIII w. na tle działalności innych zakonów mniszych*, [w:] *Historia i kultura cystersów...*, s. 499–503 i nast.

²⁰ S. PUŁAWSKI, *Katalog czyli kronika Opatów XX. Cystersów w Koprzywnicy*. *Kronika Diecezji Sandomierskiej* (4) 1911, nr 5, s. 138; Jan WIŚNIEWSKI, *Dekanat sandomierski*, Radom 1913, s. 62.

²¹ Stanisław SOKOŁOWSKI, *Sprawiedliwy Iozeph, albo O Męce i Śmierci Pana Naszego Jezusa Krystusa rozmyślenia, po Łacinie napisany przez... a teraz na Polskie przetłumaczony przez*

cynie Wojciecha Kobylińskiego ukazało się tłumaczenie kazania pogrzebowego Krzysztofa Warszewickiego (1543–1603), zatytułowane *O śmierci Anny Rakuszanek oracja...*²². Pierwsze z nich tłumacz zadedykował Jadwidze z Komarnic Mieleckiej (zm. po 1603), żonie Hieronima (ok. 1545–1599) h. Gryf, kasztelana czchowskiego i starosty sandomierskiego²³. Ona to bowiem miała zachęcić Bogusławskiego do przekładu, chociaż – jak sam napisał – wzbraniał się przed podjęciem tego zadania. Właściwym pomysłodawcą przekładu był zapewne Jakub Górczycki, burgrabia sandomierski, którego tłumacz w przedmowie nazwał „wielkim przyjacielem”²⁴. Drugi przekład powstał z inspiracji Stanisława Tarnowskiego (1541–1618) h. Leliwa, kasztelana sandomierskiego, właściciela Michocina i okolicznych wsi²⁵. W liście dedykacyjnym, datowanym 28 sierpnia 1599 r. w Michocinie, tłumacz wyjawiał, że zamiarem kasztelana było, „aby wszyscy Polacy śmierci jej [tj. królowej Anny] płakali i żalowali, nie tylko po łacinie umiejący, ale też i domowe tylko mówienie rozumiejący”²⁶. Na końcu zamieścił krótki wiersz zatytułowany *Do pana Przygańskiego*, w którym bronił się przed zarzutem, że tłumaczy prace innych autorów: „Mówisz, bym swe napisał, nie cudze tłómaczył, / Wzdrybym z tobą Przygański nigdy nie frymaczył. / Ty się trapisz zazdrością, bawisz i przyganą, / Nie zajrzęć, daj swe pismo, daj rzecz przekładaną. / Bądź to lepiej, bądź cudniej przed ludźmi ukażesz, / Przecię mi nie próżnować nigdy nie zakażesz”²⁷.

List dedykacyjny, który poprzedzał traktat medytacyjny Sokołowskiego, Bogusławski podpisał 20 lutego 1594 r. jako pleban w Michocinie: „wierny Bogomolca i w Krystusie służebnik”. List ten, będący właściwie obszerną przedmową, tłumacz wykorzystał do przedstawienia własnych rozważań na temat piśmienictwa religijnego w języku polskim drugiej połowy XVI w.²⁸ Dał tam m.in. wyraz swojemu zatroskaniu brakiem odpowiedniej ilości ksiąg dostępnych na rynku

X. *Jana Bogusławskiego*. W Krakowie: w Drukarni Łazarzowej 1596, 4°, 9 k., 315, s. 3; zob. też A. SITKOWA, *op. cit.*, s. 250 i nast.

²² Krzysztof WARSZEWICKI, *O śmierci Anny Rakuszanek polskiej i szwedzkiej królowej oracja...* W Krakowie: w drukarni Wojciecha Kobylińskiego 1599, 4°. [8] k. Przedruk: *Dwie mowy pogrzebowe Krzysztofa Warszewickiego, kanonika krakowskiego*, wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego, Kraków 1858, s. 19.

²³ Zdzisław SPIERAŁSKI, *Mielecki Hieronim*, [w:] PSB, t. 20, s. 754–755.

²⁴ Herbu Jastrzębiec, nobilitowany w 1590 r. za zasługi wojenne pod Połockiem. Adoptowany do herbu przez Wawrzyńca Jurkowskiego, poborcę podatków w woj. sandomierskim, zob. *Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. Anna Wajs, Warszawa: Wyd. DiG 1995, s. 47. W spisach urzędników nie występuje, por. *Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku*, oprac. Krzysztof Chłapowski, Alicja Falniowska-Gradowska. Pod red. Antoniego Gąsiorowskiego, Kórnik: Biblioteka Kórnicka 1993.

²⁵ *Urzednicy województwa...*, s. 217; *Słownik Geograficzny...*, t. 12, s. 183–184.

²⁶ Cytuję według: *Dwie mowy pogrzebowe...*, s. 3.

²⁷ *Ibidem*, s. 19.

²⁸ Szerzej na ten temat zob. A. SITKOWA, *op. cit.*, s. 253–260.

wydawniczym, ubolewając, że niektóre z nich są u ludzi, którzy ich nie czytają: „Księgi jedni mają i nie czytają, drudzy nie mogą ich dostać...”²⁹. Apelowwał do osób majątnych, aby wspomagali finansowo druk książek: „Trzeba Pana Boga prosić, aby raczył wzbudzić którego służebnika swojego, któryby miasto inszych próżnych wydatków nie litował nałożyć na drukowanie ksiąg, w których tam jest nauka zbawienna z nieba dana...”³⁰. Dzielił się także swoimi rozmyślaniami dotyczącymi kondycji współczesnego kaznodziejstwa katolickiego. Książka drukowana mogłaby, jego zdaniem, pomóc w przygotowaniu zamiłowanych w głoszeniu słowa Bożego kapłanów: „Słuchać kazań to nie wszystko, nie wszędzie docierają kaznodzieje lub nieumiejętnie przekazują, co Pan Bóg do kogoś mówi...”³¹. Bogusławski odniósł się też do własnej działalności kaznodziejskiej, dając wyraz obawie, że i jego kazania mogą nie docierać do słuchaczy: „Takięby też podobno i kazanie musiało me bywać, że tak wiele złych krześcian jest, którzy ze szczerego wyboru nie chcą słuchać Słowa Bożego”³².

Proboszcz michociński, uznając konieczność publikowania ksiąg religijnych w języku narodowym, przywołał kilku szczególnie godnych autorów i tłumaczy zasłużonych w propagowaniu wiary katolickiej zgodnie ze wskazaniami soboru trydenckiego. Wysoko oceniał prace Stanisława Orzechowskiego (1513–1566), Walentego Kuczborskiego (1525–1572), autora polskiego przekładu katechizmu trydenckiego (Kraków 1568)³³, oraz Stanisława Sokołowskiego, którego dzieło podjął się przetłumaczyć. Z późniejszych autorów wymienił m.in. sławnego teologa, pisarza i kaznodzieję Piotra Skargę (1536–1612). Szczególne zasługi w obronie wiary katolickiej przypisał Marcinowi Białobrzieskiemu (ok. 1530–1586), opatowi mogilskiemu (1559–1586). Był on jednym z pierwszych autorów wydających swoje prace po polsku. Historycy literatury określają go jako człowieka odczytanego, o wielkiej sumienności i gruntownej wiedzy. Był gorliwym obrońcą Kościoła i wiary, znakomitym kaznodzieją i autorem wybitnych prac teologicznych. Do najważniejszych w jego dorobku dzieł zaliczany jest *Katechizm* (Kraków 1567) oraz *Postylla orthodoxa* (Kraków 1581)³⁴.

Przypomnijmy, iż Bogusławski przyjął święcenia kapłańskie, przebywając w Mogile, kiedy funkcję opata sprawował właśnie Białobrzeski. Sądząc z dalszej

²⁹ S. SOKOŁOWSKI, *Sprawiedliwy Iozeph...*, k. ozn. b2r.

³⁰ *Ibidem*, k. ozn. b2r–b2v.

³¹ *Ibidem*, k. ozn. b2v.

³² *Ibidem*, k. ozn. b3r.

³³ *Katechizm albo nauka wiary i pobożności krześcijańskiej według uchwały S. Tridentskiego Concilium...*, Kraków: w druk. Mik. Scharffenbergera 1568 2°; zob. Karol ESTREICHER, *Bibliografia polska*, t. 20. Kraków, s. 358.

³⁴ Wojciech PAZERA, *Kaznodziejstwo w Polsce od początku do końca epoki baroku*, Częstochowa: Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej 1999, s. 187–188; Kazimierz KOLBUSZEWSKI, *Postyllografia polska XVI i XVII wieku*, Kraków 1921, s. 139–154; K. ESTREICHER, *op. cit.*, t. 12, s. 5–7.

kariery plebana michocińskiego, był to okres bardzo ważny w jego życiu, istotny dla pogłębienia formacji duchowej przyszłego kaznodziei i tłumacza. W czasie pobytu w tym konwencie Bogusławski miał zapewne okazję słuchać trzech wybitnych teologów kaznodziejów: Marcina Gliciusa (1528–1591), Marcina Nerwicusza (zm. 1582) i Stanisława Sokołowskiego, którzy w okresie Wielkiej Nocy (19 kwietnia 1576 r.) głosili kazania w Mogile przed królem Stefanem Batorym oczekującym na wjazd do Krakowa³⁵.

Aby móc wypełnić naszkicowane powyżej zadania i funkcje, które pełnił, miał Bogusławski zapewne do swojej dyspozycji wiele ksiąg, ale obecnie zidentyfikowano zaledwie 27 dzieł w 25 woluminach z tej niegdyś zasobnej biblioteki szesnastowiecznego mnicha³⁶. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie przechowuje 20 dzieł w 18 woluminach³⁷. Pozostałe druki odnaleziono w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu³⁸ oraz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich³⁹ i Biblioteki Narodowej Ukrainy w Kijowie⁴⁰. Jeden egzemplarz zidentyfikowano w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Księgi znajdujące się w warszawskiej księżnicy uniwersyteckiej wyodrębniono w trakcie badań proveniencyjnych prowadzonych od 1959 r. Metoda badań proveniencyjnych (śledzenie wszelkich znaków i zapisów własnościowych) w Polsce zaczęła się kształtować na początku XX w. pod wpływem wybitnego znawcy książki zabytkowej Kazimierza Piekarskiego, który w artykule *O zadania i metody badań proveniencyjnych* określił jej cele⁴¹. Niestety prace te nigdy nie zostały scentralizowane. Po drugiej wojnie światowej biblioteki prowadziły

³⁵ Jerzy WOLNY, *Kaznodziejstwo katedralne w Krakowie na tle środowiska (okres 1520–1584)*, [w:] *Cracovia Litterarum. Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski w dobie Renesansu*. Pod red. Tadeusza Ulewicza, Wrocław: Wyd. Zakł. Nar. im. Ossolińskich 1991, s. 313.

³⁶ Estreicher cytuje ponadto jeden z egzemplarzy tłumaczenia Sokołowskiego *Sprawiedliwy Józef*, opatrzony zapewne rps. dedykacją Bogusławskiego dla Franciszka Wesseliniego, z pochodzenia Węgra, szambelana króla Stefana Batorego, h. Leworys, indygenat 1590, zob. K. Estreicher, *op. cit.*, t. 29, s. 16 (potem w bibliotece pijarów w Koloszarze).

³⁷ Opisy części ksiąg ze zbiorów Bogusławskiego zostały już opublikowane w kolejnych tomach katalogu: *Katalog druków XV i XVI w. w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1–2, pod red. Teresy Komender, Warszawa 1994–1998, t. 3, pod. red. Haliny Mieczkowskiej, Warszawa 2007.

³⁸ Bronisław KOCOWSKI, *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, cz. 1–2, Wrocław 1959–1962, poz. 2546.

³⁹ *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI*, z materiałów zebr. pod kier. Kazimierza Zatheya, oprac. Maria Bohonos, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, poz. 858a, 1303, 1307a, 1540b.

⁴⁰ *Katalog Paleotipov iz fondov Centralnoj Naučnoj Biblioteki im. V.I. Vernadskogo NAN Ukrainy*, Kiev 1995, poz. 633.

⁴¹ Kazimierz PIEKARSKI, *O zadania i metody badań proveniencyjnych*, Kraków 1929; tenże, *Książka w Polsce XV i XVI wieku*, [w:] *Kultura staropolska*, Kraków 1932, s. 352–384; zob. też: Bronisław KOCOWSKI, *Zadania i metody badań proveniencyjnych starych druków*, Warszawa 1951; Maria SIPAYŁŁO, *O metodzie badań proveniencyjnych starych druków. Z Badań nad Polski-*

badania cech własnościowych starych druków zgodnie z własnymi preferencjami. Zazwyczaj obejmowano nimi najcenniejsze i najstarsze części kolekcji, takie jak inkunabuły i książka polska XVI w. Wiele bibliotek nie prowadzi ich wcale, zatem warto omówić przynajmniej to, czym dysponujemy obecnie. Ponadto, na kartach ksiąg często są zapisywane, oprócz nazwiska, nieznanne z innych źródeł, a warte ujawnienia daty i fakty z życia właściciela.

Analizowane publikacje z kolekcji Bogusławskiego świadczą o jej wyraźnie użytkowym charakterze, był to zbiór potrzebny do wykonywania zajęć i zadań wynikających z przynależności do wspólnoty zakonnej. Nie mamy informacji o tym, czy Bogusławski mógł gromadzić kodeksy rękopiśmienne. Najstarszym i pochodzącym z najwcześniejszego okresu życia cystersa jest druk z 1478 r., zawierający traktaty filozoficzne i listy Seneki wydane we włoskim Treviso. Dzieło to Bogusławski odkupił od poprzedniego właściciela, będąc opatem w Jemielnicy, za cenę jednego i pół talara. Pozostałe książki nabywał w latach 1589–1602, przy czym należy zauważyć, że wszystkie wydrukowano w XVI w. Bogusławski, jak to wynika z odręcznych adnotacji, kupował księgi partiami, po dwie lub trzy w poszczególnych latach. W 1598 r. zakupił cztery dzieła. Nabywał je w Krakowie, Sandomierzu i w Warszawie, korzystając zapewne z licznej już w tym czasie sieci księgarń stałych i obwoźnych.

Zachowany księgozbiór zawiera pokaźną liczbę poloników (9) wydanych w Krakowie (5), Królewcu (1), a także w Antwerpii (1), Kolonii (1) i Strasburgu (1). Pozostałe edycje, tzw. druki obce, wyszły spod pras drukarzy działających w Kolonii (5), Wenecji (5), Antwerpii (3) oraz w Lowanium i Lyonie. Większość ksiąg zakupiono wkrótce po ich opublikowaniu. Językowo zbiór przedstawia się dość jednolicie: poza dwoma rozprawami wydanymi w języku polskim i jednym słownikiem łacińsko-polskim są to teksty po łacinie.

Tematyka kolekcji jest dość jednorodna. Dominuje w niej literatura teologiczna, w tym komentarze do ksiąg biblijnych oraz kazania. W drugiej połowie XVI w. napływały do Polski wydania zbiorowe kazań autorów renesansowych. Zawierały one rozważania na tematy religijne oraz szczegółowe uwagi o sposobie i zadaniach głoszenia nauki Bożej. W zbiorze Bogusławskiego przeważają prace autorów publikujących po soborze trydenckim. Sobór ten – jak wiadomo – był ważnym wydarzeniem w dziejach Kościoła katolickiego, odpowiedzią na reformistyczne dążenia różnowierców. Jego ustawy określały obowiązki poszczególnych stanów w Kościele, regulowały też zasady krzewienia Słowa Bożego. Dekrety soborowe wymagały, aby każdy kaznodzieja wywodzący się ze wspólnoty zakonnej był egzaminowany w zakresie obyczajów i wiedzy przez swoich przełożonych⁴².

mi Księgozbiórami Historycznymi (1) 1975, s. 9–30; Barbara BIENKOWSKA, *Kilka uwag i propozycji w sprawie badań księgozbiórów historycznych*. Studia o Książce (16) 1986, s. 3–17.

⁴² J. ZWIĄZEK, *op. cit.*, s. 434.

Nic zatem dziwnego, że Bogusławski gromadził książki na swój użytek, dla własnej działalności duszpasterskiej.

Książd Jan posiadał mszał rzymski w edycji posoborowej z 1596 r. oraz pełne wydanie *Canones et Decreta* soboru trydenckiego w edycji z 1597 r. Zapewne ważne miejsce w jego bibliotece zajmowały też instrukcje dla księży spisane przez św. Karola Boromeusza (1538–1584), wydane w 1587 r. w Kolonii. Bogusławski miał ponadto w swoich zbiorach *Praelectionum Plocensius liber...* Jakuba Górskiego (ok. 1525–1585), profesora i rektora Akademii Krakowskiej⁴³, w edycji krakowskiej z 1580 r. (zachował się tom trzeci). Górski, wybitny teolog i apologeta wiary katolickiej oraz ceniony polemista, omówił w tym dziele aktualne problemy biskupstwa płockiego oraz dołączył dokumenty niezbędne do prawidłowego funkcjonowania parafii. Rozważał też m.in. kwestię usprawiedliwienia człowieka. Problemowi usprawiedliwienia poświęcił rozprawę pt. *Generalis controversia de indulgentiis* również Walenty Widawski [27], dołączając do niej mowę w obronie teologii scholastycznej oraz wspomniane już wyżej kazanie, wygłoszone w dzień pogrzebu swojego nauczyciela Marcina Gliciusa, które uznawane jest za jedną z najpiękniejszych mów pogrzebowych XVI w.

Wśród zachowanych książek licznie przeważają jednak zbiory kazań i komentarze do Biblii autorów katolickich, często wywodzących się z różnych zgromadzeń zakonnych. Autorów średniowiecznych reprezentują Marcin Polak (Marcin z Opawy, zm. 1278) – dominikanin i autor kroniki papieża kościoła rzymskiego, Michael Angriani (ok. 1320–1416) – teolog i włoski karmelita oraz Bernardus Comensis (zm. ok. 1510) – inkwizytor z zakonu dominikanów. W okresie posoborowym uznaniem cieszyły się wydania pism Ojców Kościoła: w kolekcji Bogusławskiego znajdujemy zbiór listów i kazań papieża św. Leona Wielkiego (zm. 461) omawiających teologię, duchowość i dzieje Kościoła katolickiego.

Autorów kazań wydawanych w drugiej połowie XVI w. reprezentują: włoski benedyktyn, opat w klasztorze na Monte Cassino Giacomo Graffi (1548–1620) oraz hiszpański jezuita Juan Osorio (1542–1594), autor kilku prac egzegetycznych. W omawianej kolekcji znalazły się też kazania polskich autorów. Poza przytoczonym już kazaniem pogrzebowym Widawskiego Bogusławski dysponował mową Stanisława Sokołowskiego skierowaną przeciw różnowiercom, współwydaną w 1580 r. z opisaną wyżej pracą Jakuba Górskiego.

Wśród autorów komentarzy do Biblii pojawiają się nazwiska Claude'a Guillauda (1493–1551) – francuskiego teologa i kaznodziei oraz Jakoba Janssona (1547–1625) – profesora uniwersytetu w Lowanium. Historię Męki Pańskiej opisał Johann Ferus (Wild, 1497–1554), niemiecki franciszkanin, erudyta i ceniony za wybitne umiejętności oratorskie kaznodzieja. Dorobek piśmienniczy wybitnego niderlandzkiego jezuity i polemisty Francesca Costero (1532–1619), zwanego

⁴³ Henryk BARYCZ, *Górski Jakub*, [w:] PSB, t. 8, s. 438–440.

„młotem na heretyków”, reprezentuje dzieło omawiające nauczanie teologii katolickiej w kolegium jezuitów w Kolonii.

Bogusławski posiadał też kilka dzieł z zakresu teologii kontrowersyjnej. Są to prace niemieckiego teologa Georga Witzela (1501–1573), początkowo zwolennika nauki Marcina Lutra, a później gorliwego obrońcy wiary katolickiej, oraz dwa traktaty słynnego angielskiego teologa Tomasza Stapletona (1535–1598), który po opuszczeniu Anglii osiadł w Lowanium, gdzie zajął się działalnością pisarską i pedagogiczną. Wybitny polemista, który ceniony był także jako znakomity mówca.

W kolekcji Bogusławskiego był też utwór Jana Kochanowskiego *O Czechu i Lechu historia* (1589) – literackie opracowanie wczesnych dziejów Polski, powstałe na fali zainteresowania przeszłością własnego narodu [15]⁴⁴. Razem z tą rozprawą wydano dwie niewielkich rozmiarów powiastki *Wykład cnoty* oraz *O sprośności pijaństwa*, w których wielki poeta renesansowy podkreślał konieczność głębokiej odnowy moralnej społeczeństwa. *Proporzec albo hołd pruski* (1587) tego samego autora opisuje zaś złożenie królowi polskiemu (19 lipca 1569 r.) hołdu przez księcia pruskiego Albrechta II Fryderyka Hohenzollerna [16]⁴⁵.

Uwagę zwraca również obecność w zbiorach Bogusławskiego wczesnego druku z krakowskiej oficyny Jana Hallera, zawierającego poemat o zwycięstwie pod Orszą pt. *Ad divum Sigismundum [I] Poloniae Regem et Magnum Ducem Lithuaniae... post partam de Moskis victoriam... carmen* Andrzeja Krzyckiego (1482–1537), arcybiskupa gnieźnieńskiego, jednego z najwybitniejszych poetów polsko-łacińskich XVI w. [17]. Poezje Krzyckiego były niezwykle cenione przez współczesnych, a on sam zasłynął także jako znakomity mówca. Pod koniec XVI w. Krzycki znalazł się w *Indeksie ksiąg zakazanych* [13], o czym możemy się przekonać, przeglądając egzemplarz z kolekcji Bogusławskiego, wydany w Kolonii w 1598 r., współoprawiony z dekretami soboru trydenckiego⁴⁶.

Sumienny tłumacz z łaciny na język polski nie mógł się obyć bez odpowiednich słowników. Dzisiaj znamy tylko jeden z nich, opracowany przez Jana Mączyńskiego (ok. 1515 – przed 1584)⁴⁷, wydany w Królewcu w 1564 r. przez Jana Daubmanna [20]. To jedyna w zbiorach Bogusławskiego księga, do powstania której przyczynił się autor należący do Kościoła protestanckiego.

Omawianie zawartości treściowej księgozbioru Bogusławskiego zakończymy wzmianką o dwóch dziełach filozoficznych. Są to klasyczne dzieła zebrane Seneki w edycji z 1478 r., o których już była mowa, oraz rozprawa z zakresu

⁴⁴ Janusz PELC, *Jan Kochanowski*, Warszawa 1980, s. 194, 241–242; tam il. 50 – reprodukcja karty tytułowej *O Czechu i Lechu historii naganionej* z autografem Jana Bogusławskiego.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 245–256.

⁴⁶ *Index librorum prohibitorum...*, Coloniae Agrip., 1598, k. 1v.

⁴⁷ Henryk BARYCZ, *Mączyński Jan*, [w:] PSB, t. 20, s. 336–339.

logiki Jana z Głogowa (ok. 1445–1507), filozofa i astronoma, profesora Akademii Krakowskiej⁴⁸, wydana w Strasburgu w 1517 r. [23].

Bogusławski przywiązywał wagę do oznaczania dzieł swojej biblioteki. Dwa woluminy mają wytłoczony na okładzinie górnej superekslibris z herbem Prus I. Pierwszy z nich (odmiana I) wytłoczono na oprawie pergaminowej. Herb właściciela umieszczony jest w ozdobnym kartuszu renesansowym. Powyżej znaku widzimy inicjały I[oaannes] B[ogusławski], a poniżej datę „1593” [poz. 27]⁴⁹. Superekslibris w odmianie II jest nieco bardziej ozdobny, odbity na oprawie skórzanej. Herb wyzłocono wewnątrz renesansowego kartusza na groszkowanym tle [poz. 18]. Po obu stronach tłoka umieszczono takie same inicjały jak w odmianie I. Superekslibris w odmianie II wytłoczono nie wcześniej niż w 1594 r.⁵⁰ Herb wyzłocono poniżej plakietki położonej w centrum zwierciadła, co może świadczyć, iż tłok własnościowy Bogusławskiego „dobito” do już oprawionej książki. Oba znaki należą do tzw. superekslibrisów introligatorskich, składanych z poszczególnych elementów będących w posiadaniu introligatora⁵¹.

Ponadto wszystkie księgi oznaczono własnoręcznym podpisem właściciela, w prostej formie zawierającej tylko jego imię i nazwisko: *Joannis Boguslawski*, bez podania pełnionych przez niego funkcji. Jedynie w dwóch zapisach notatka skreślona jedną ręką jest pełniejsza, *Joannis Boguslawski P[lebani] M[ichocinensis]* [poz. 21] oraz *F[rat]ris Joannis Boguslawski Ordinis Cisterciensis* [poz. 20]. Bibliotekarz koprzywnicki dopisywał w XVII w. przed nazwiskiem *F[rat]ris*, a po nazwisku dodawał nazwę zgromadzenia. Podobnie w zapisie własnościowym umieszczonym na inkunabule pozostawionym w Jemielnicy kolejny właściciel Daniel Staude, nauczyciel logiki w szkole w Opawie w 1594 r., lub Jan Nucius (1566–1620), opat jemielnicki i znany kompozytor, uzupełnił nazwisko Bogusławskiego uwagą: *abbatis Iemelnicensis*⁵² [23]. Książd Jan dodawał czasem do swoich zapisów informację o dacie i miejscu zakupu oraz cenie danego druku.

Bogusławski był zazwyczaj pierwszym właścicielem woluminów. Nabywał je, jak już wspomniano, kilka lat po opublikowaniu, a czasem w tym samym roku. W dwóch przypadkach odkupił lub otrzymał książkę od poprzedniego właściciela. Komentarze do psalmów Dawida Michaela Angriani otrzymał od swego przyjaciela Jakuba Alburneusa z Połańca, prepozyta u św. Mikołaja w Krakowie, wyświęconego w 1591 r.⁵³ [poz. 1]. Natomiast traktatu filozoficznego Jana z Głogowa użyczył, z adnotacją o szybkim zwrocie, bliżej nieznanemu Adamowi Udale

⁴⁸ Marian ZWIERCAN, *Jan z Głogowa*, [w:] PSB, t. 10, s. 450–452.

⁴⁹ M. CUBRZYŃSKA-LEONARCZYK, *op. cit.*, tabl. 46.

⁵⁰ M. SIPAYŁŁO, *Polskie superexlibrisy...*, tabl. 52.

⁵¹ Zagadnienie superekslibrisu właściwego i introligatorskiego objaśnił Kazimierz PIEKARSKI, zob. tenże, *Książka w Polsce XV i XVI wieku...*, s. 380–381.

⁵² B. KOCOWSKI, *Katalog...*, t. 1, poz. 2546, t. 2, s. 255, 283, 292.

⁵³ *Księgi egzaminów...*, poz. 2256.

(Columnnaeus): *Joannis Bogusławski diu fui nunc ad Udalium transfugi Sed tamen non invito Domino imo alacriter afferente* [poz. 8], jednak nie wrócił on do poprzedniego właściciela.

Ksiądz Jan zostawił na marginesach kilku dzieł zapiski rękopiśmienne wyrażone w większości po łacinie, a w kilku przypadkach również po polsku. Najwięcej takich notatek znajdujemy na pierwszych kartach dzieła Walentego Widawskiego *Generalis controversia de indulgentiis*. Są to zazwyczaj uwagi typu indeksowego świadczące o wnikliwym zapoznaniu się z treścią publikacji. Na ostatniej karcie tego woluminu umieścił wspomnianą już notatkę: *Requiescat in pace. meus in suscipien[do] sacris Praesbyteratus Ordinibus examinatus 1577 J[an] B[ogusławski]*.

Szata zewnętrzna księgozbioru nie ma wyraźnego charakteru bibliofilskiego, choć znaczą go dwa superekslibrisy. Większość woluminów otrzymało proste oprawy wykonane z jasnego lub barwionego na czerwono pergaminu na podkładzie z papieru lub tektury, zawiązywane pergaminowymi paskami, obecnie zachowanymi w stanie szcążkowym. Dwa dzieła oprawiono w użyty wtórnie pergamin z zapisem rękopiśmiennym lub nutowym, obciążony na tekturze. Niektóre tomy mają oprawy zmienione w XVIII lub XIX w. przez kolejnego właściciela, który zamówił nowe zabezpieczenie w półskórek lub karton.

Pozostałe obiekty (10) zachowały oryginalną oprawę z brązowej skóry cięłej na podkładzie z desek. Na uwagę zasługują zwłaszcza dwie oprawy wykonane w Krakowie w 1596 i 1598 r. Mają one niemal identyczną kompozycję zdobniczą, z zastosowaniem tej samej plakiety i radełek [poz. 10, 14]. Obie powstały w warsztacie Wilhelma, który działał w środowisku akademickim Krakowa w latach 1593–1623⁵⁴. Cechuje je bogato złożona dekoracja w typie wenecko-lyońskim, popularnym w Polsce pod koniec XVI w. Bordiurę tworzy złożony wycisk radełka o ciekawym rysunku wici roślinnej z żółędziami i z kiściami owoców oraz sygnetem introligatora o wzorze podobnym do kotwicy, wplecionym w ornament⁵⁵. W narożach introligator umieścił trójkątną plaketę z ornamentem zwijanym [poz. 10] oraz odbicia tłoka ze wzorem stylizowanego owocu granatu [poz. 14]. Zwierciadło okładziny górnej zajmuje owalna plakietka przedstawiająca scenę ukrzyżowania. Zdobienia na obu oprawach dopełniają złożone odbicia tłoków z motywem roślinno-arabeskowym oraz owocu granatu. Okładzina dolna w całości wypełniona jest ślepym obiciem figuralnego radełka o dwóch wzorach. Szczególnie interesujące jest radełko jagiellońskie z portretami Zygmunta Staroży, Bony, Zygmunta Augusta i Katarzyny. Są to małe popiersia w owalnych

⁵⁴ Jerzy ZATHEY, Anna LEWICKA-KAMIŃSKA, Leszek HAJDUKIEWICZ, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1, 1364–1775. Pod red. I. Zarębskiego, Kraków 1966, s. 218; Anna LEWICKA-KAMIŃSKA, *Rzut oka na rozwój oprawy książkowej w Krakowie*, *Roczniki Biblioteczne* (16) 1972, z. 1–2, s. 58.

⁵⁵ J. ZATHEY, A. LEWICKA-KAMIŃSKA, L. HAJDUKIEWICZ, *op. cit.*, il. po s. 188.

medalionach okolonych wieńcem laurowym, umieszczone w ornamencie roślinnym. Pod medalionikami widnieją napisy: SIGISMV[ndus] – BONA R[egina] S[enior] – SIG[ismundus] AVG[ustus] – KATE[rina] SO[ror]⁵⁶. Drugie radełko, znacznie szersze, zawiera wizerunki czterech postaci: Zbawiciela oraz Ewangelistów, św. Piotra, Pawła i Jana. Pod postaciami zamieszczono napisy: DATA EST MIHI O[mnis potestat] – TVES PETRVS ET [super] – APPARVIT BENI – ECCE ANGVS [!] TE (właściwie: DE[i]). Powyżej postaci św. Jana widnieje uskrzydłona główka aniołka. Grzbiet podzielono trzema związami bez ozdób. Radełka są wykonane bardzo precyzyjnie i dały doskonałe odbicie, zwłaszcza na oprawie okrywającej komentarze do ksiąg Starego Testamentu Jakoba Janssona, wydane w Lowanium w 1597 r. [poz. 14].

W warsztacie Wilhelma powstała zapewne także oprawa (dość zniszczona) dzieła należącego pierwotnie do Jakuba Alburneusa [poz. 1]. W centrum okładziny górnej znajduje się plakieta z wizerunkiem Madonny z Dzieciątkiem na sierpie księżycy. Zdaniem znawczyni opraw Anny Lewickiej-Kamińskiej, była ona stosowana właśnie na oprawach wykonanych w warsztacie Wilhelma⁵⁷. W narożnikach zwierciadła wytłoczono plakiety z ornamentem zwijanym. Wokół plakiety wyłociono pojedyncze tłoki z motywem stylizowanego owocu granatu. Na okładzinie dolnej powtarza się opisane wyżej radełko jagiellońskie w nieco zmienionym odbiciu. Mianowicie, w miejsce królowej Bony pojawił się wizerunek króla Stefana Batorego z podpisem STE[phanus] RE[x]⁵⁸. Drugie radełko, pomiędzy ornament kandelabrowy ma wplecione medaliony z głowami męskimi z profilu, obwiedzione owalnym wieńcem. Oprawa powstała w 1593 r. Część zdobień niestety uległa już zatarciu. Całość niegdyś spinały klamry, po których pozostały jedynie ślady. Podobne do wyżej opisanego radełko z medalionami pojawia się na okładzinie dolnej oprawy dzieł papieża Leona I Wielkiego [poz. 18], zaś dekoracja okładki górnej składa się z plakiety przedstawiającej scenę ukrzyżowania i wyłoczonego poniżej superekslibrisu w odmianie II. Bordiurę okładziny tworzy złożony ornament sznurowy. W narożnikach umieszczono tłoki z motywem stylizowanego owocu granatu, a w wolnych przestrzeniach, pomiędzy ramką i plakieta, z motywem lilii oraz z ciekawym wizerunkiem maskarona otoczonego ornamentem arabeskowym. Po klamrach niegdyś spinających blok książki pozostały jedynie resztki. Dodatkowy element kolorystyczny stanowią obcięta kart barwione czerwono.

Krakowski rodowód niewątpliwie reprezentują także trzy inne oprawy w niewielkim formacie *octavo* [poz. 5–7]. Przy dekoracji tych opraw zastosowano podobny schemat zdobniczy. Centrum zwierciadła wypełnia plakieta z motywem Ukrzyżowania, Chrystusa w aureoli oraz lilii podobnej do herbu Bonarowa, oto-

⁵⁶ Por. Maria JAROSŁAWIECKA-GAŚSIOROWSKA, *Ikonoografia świecka na oprawach XVI i XVII w.*, Rocznik Biblioteki Narodowej (6) 1970, s. 333–334.

⁵⁷ A. LEWICKA-KAMIŃSKA, *op. cit.*, s. 58.

⁵⁸ M. JAROSŁAWIECKA-GAŚSIOROWSKA, *op. cit.*, s. 334.

czonej ornamentem arabeskowym. Bordiurę tworzą ślepo tłoczone linie wykonane strychulcem oraz radełko ze złożonym ornamentem sznurowym. Zdobienie uzupełniają złożone tłoki z rysunkiem stylizowanego owocu granatu, odbite w narożach zwierciadła, położone również powyżej i poniżej plakiety, oraz drobne tłoki z motywem arabeski. Okładzinę dolną w całości wypełnia ślepo tłoczone radełko z główkami męskimi w medalionkach wplecionych w ornament kandelabrowy.

Po śmierci Bogusławskiego większość opisanych woluminów wcielono do biblioteki klasztoru w Koprzywnicy. Reguła św. Benedykta, którą przyjęli cystersi, nie przyzwalała na posiadanie własności prywatnej. Z czasem te przepisy zostały nieco złagodzone. Osobnym księgozbiorem, jak już wyżej powiedziano, mogli w zakonie dysponować, za zezwoleniem przełożonego, niektórzy zakonnicy ze względu na charakter wykonywanych funkcji. Po śmierci mnicha księgozbiór przez niego zgromadzony przechodził na własność wspólnoty.

Koprzywnicki bibliotekarz wpisał notatkę proveniencyjną o przynależności woluminów do biblioteki klasztornej w 1608 r., jednorazowo uzupełniając ją o datę dzienną: 20 kwietnia [poz. 1]. O samej bibliotece klasztoru w Koprzywnicy zachowało się niewiele wiadomości. W XVIII w. przy porządkowaniu zbioru na grzbiecie umieszczono charakterystyczne rękopiśmienne nalepki, u góry z tytułem dzieła, u dołu z sygnaturą. Sygnatura składa się z dwóch elementów: literowego oznaczenia działu oraz umieszczonego poniżej kolejnego numeru zapisanego cyframi arabskimi⁵⁹.

Na przestrzeni wieków książka odgrywała w życiu cystersów rolę czysto użytkową, wynikającą z podstawowych zadań związanych z życiem klasztornym, ćwiczeniami duchowymi i wypełnianiem obowiązków duszpasterskich⁶⁰. Statuty wydane dla polskiej prowincji cystersów po wizytacji Edmunda à Cruce regulowały kwestie związane z zawartością i funkcjonowaniem biblioteki oraz określały sposób wydawania książek zakonnikom. Miały się w niej znaleźć: *Pismo św., Katechizm trydencki, Reguła św. Benedykta z komentarzem*, literatura teologiczna, moralistyczna i zbiory kazań. Zmiany te popierało wielu opatów, był wśród nich też Marcin Białobrzegi, biskup kamieniecki. To pod jego rządami bibliote-

⁵⁹ Zob. *Katalog druków XVI wieku*, t. 2, tabl. 1 (na il. sygnatura odwrócona).

⁶⁰ Omówienie bibliotek cysterskich zob. m.in. Konstanty Klemens JAŹDŹEWSKI, *Lubiąż. Losy i kultura umysłowa śląskiego opactwa cystersów (1163–1642)*, Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego 1993, s. 119–147; Rafał WITKOWSKI, *Biblioteki klasztorne opactw cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej. Zarys problematyki i stan badań*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 1, s. 151–171 (zawiera podstawową literaturę); Hanna KUNA, *Z dziejów biblioteki klasztoru OO. Cystersów w Mogile od jej założenia do początku XVIII wieku*. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie (89) 1984, *Prace Bibliotekoznawcze*, z. 2, s. 31–59; Jolanta GWIOŹDZIK, Iwona PIETRZKIEWICZ, „*Stróż serdeczny albo rozmyślenia nabożne*”. *Lwowski ślad biblioteki cystersów szczyrzyckich*, [w:] *Ingenio et humilitate*, s. 238–253.

ka w Mogile, w której przebywał przez jakiś czas ks. Jan Bogusławski, przeżywała prawdziwy rozkwit. Białobrzeski otoczył ją szczególną dbałością, znacznie wzbogacając różnymi i rzadkimi dziełami. Ofiarował też bibliotece prywatny księgozbiór opatrzony supereklibrisem⁶¹. Własne księgozbiory miały też biblioteki w Rudach i Jemielnicy, gdzie jak wiemy, również przebywał Bogusławski.

Po kasacie w 1819 r. klasztoru w Koprzywnicy książki trafiły do Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim, a częściowo także do księgozbiorów Seminarium Duchownego w Kielcach i w Sandomierzu (obecnie Biblioteka Diecezjalna). Samuel Bogumił Linde, który z polecenia Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1819 r. „wizytował” biblioteki kasowanych klasztorów, w Koprzywnicy wybrał i przesłał do Warszawy 2572 woluminy⁶². Zbiór ten w XIX i XX w. podzielił losy książki uniwersyteckiej, był dwukrotnie wywożony do Rosji i wydzielany do innych bibliotek warszawskich⁶³. Tam też należy szukać dalszych tomów z księgozbioru naszego cystersa.

Opisany księgozbiór oraz zebrane fragmentarycznie wiadomości o życiu i dokonaniach Jana Bogusławskiego pozwalają poznać nie tyle „skromnego plebana”, ile wykształconego księdza i zakonnika, członka wspólnoty cystersów, zasłużonego w dziejach polskiego kaznodziejstwa i pracy literackiej. Mimo zapewne dość skromnego pochodzenia, zdołał posiąść rozległą wiedzę teologiczną, systematycznie uzupełnianą odpowiednimi lekturami, i zapisać się w historii literatury polskiej jako ceniony tłumacz. Był gorącym zwolennikiem reformy Kościoła katolickiego w duchu postanowień soboru trydenckiego, a przyjęte wówczas postanowienia i przepisy wykorzystywał w swojej działalności duszpasterskiej. Zgromadził księgozbiór teologiczny o wyraźnie użytkowym charakterze, inspirujący przy przygotowywaniu kazań, pomocny w pracy duszpasterskiej i wypełnianiu obowiązków w życiu wewnętrznym klasztoru, a także użyteczny w pracy przekładowej, której się podejmował. Zadbął również o zabezpieczenie ksiąg w odpowiednie oprawy, mające niekiedy charakter bibliofilski. Woluminy, które zakupił do swojej biblioteki, jeszcze przez wiele lat dobrze służyły kolejnym pokoleniom braci zakonnej. Biblioteka klasztoru cystersów w Koprzywnicy czeka na swoją monografię. W prezentowanym szkicu przedstawiono jedynie drobny fragment jej zbiorów.

⁶¹ Zob. M. CUBRZYŃSKA-LEONARCZYK, *Supereklibrisy...*, tabl. 33.

⁶² Marian ŁODYŃSKI, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807–1831)*, Wrocław 1958, s. 61–62, 71; Piotr Paweł GACH, *Mienie polskich zakonów i jego losy w XIX wieku*, Rzym 1979, s. 15.

⁶³ Obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie odnotowuje się ok. 255 dzieł z XVI–XVIII w. opatrzonych znakami własnościowymi tej biblioteki. Prace są na bieżąco kontynuowane.

WYKAZ KSIĄŻEK Z KSIĘGOZBIORU JANA BOGUSŁAWSKIEGO

WYKAZ SIGLÓW NAZW BIBLIOTEK

BN	Warszawa, Biblioteka Narodowa
BUW	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
BUWr	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Kijów BN	Kijów, Biblioteka Narodowa im. Vernandzkiego
Ossol.	Wrocław, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich

WYKAZ SKRÓTÓW CYTOWANEJ LITERATURY

Adams	H.M. Adams, <i>Catalogue of Books Printed on the Continent of Europe 1501–1600 in Cambridge Libraries</i> . Vol. 1–2. Cambridge 1967.
BJ 16	<i>Katalog druków XVI wieku ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie</i> , pod red. M. Malickiego, t. 1–8, Kraków 2002–2007.
BUW XVI	<i>Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie</i> , oprac. T. Komender, H. Mieczkowska, t. 1–3: A–E. Warszawa 1994–2007.
E	K. Estreicher, <i>Bibliografia polska</i> , t. 12–34, wiek XV–XVIII, Kraków 1882–1951.
Edit16 (online)	<i>Censimento nazionale delle edizioni italiane del XVI secolo</i> . http://edit16.iccu.sbn.it/web_iccu/ihome.htm [dokument elektroniczny].
IBP	<i>Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur</i> . Composed by M. Bohonos, E. Szandorowska, t. 1–2, Wratislaviae 1970.
Ossol	Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI, oprac. M. Bohonos, Wrocław 1965.
VD 16	<i>Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts</i> . Bd. 1–18. Stuttgart 1983–1990.
Voet	<i>The Plantin Press (1555–1589). A Bibliography of the Works printed and published by Christophorus Plantin at Antwerp and Leiden by Leon Voet</i> . T. 1–5, Amsterdam 1980–1982.

1. ANGRANI Michael: Commentaria in Psalmos Davidicos [cum textu] auctoris incogniti... – Lugduni, exp. Petri Landry, 1588–1589 [rz.]. 2°.
BUW XVI, 329.

Prow.:

1. IACOBVS ALBVRNEVS – tłoczenia oraz *Liber expositionum in Psalmos per Jacobum Alburneum Polanecen[sem] comparatus Crac[oviae] florenis 7 g[rossis] 5. Maij 9 An[n]o D[omini] 1593.*

2. *Joannis Boguslawski 1594 emptus ab isto primo possessore, optimo et singulari amico suo.*

3. *Inscriptus cathalogo librorum Monasterij Coprivnicensis, Anno Domini 1608 die 20 Aprilis*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. ślepe i złoc., obcięcia barw. czerw., resztki klamer – XVI w.; zniszcz.

BUW Sd.602.259

2. ARISTEAS: *Historia... de Scripturae sacrae per LXX interpretes translatione et de pulcherrimis Septuaginta duobus quaestionibus... Commentariis atque anotationibus illustrata per Iacobum Middendorpium... – Coloniae: apud Matern. Cholinum, [po 1 III] 1578 [rz.]. 8°.*

BUW XVI, 425. VD 16-M 5185 [Middendorp].

Prow.:

1. *Joannis Boguslawski. 1592. Warsouiae in Comitii gr[ossis] 10.*

2. *Inscriptus catalogo lib[rorum] Mon[asterii] Coprivn[icensis]*, nalepki koprzywnickie.

Notatka ręką Bogusławskiego [?] odnosząca się do polemiki autora komentarza z Marcinem Kromerem (s. 304).

Opr.: tekt., perg. użyty wtórnie (rps.), ślady wiązań – XVII w.

BUW Sd.608.477

3. BERNARDUS Comensis: *Lucerna inquisitorum haereticae pravitatis...et eiusdem Tractatus de strigibus, cum annotationibus Francisci Pegnae ... – Venetiis: apud Marcum Antonium Zalterium, 1596 [rz.]. 4°.*

BUW XVI, 891b. Edit16 (online).

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskj* (przed nazwiskiem dopisane inną ręką:) *F[rat]ris* (po nazwisku:) *Ordinis Cisterciensis Professj* – XVI w.

2. *Inscriptus cathalogo libror[um] Mon[aste]rij Coprivnicensis 1608.*

Opr.: papier, perg. barw. czerw., obcięcia barw. ziel. (ślady), ślady wiązań – XVI w.

BUW Sd.604.247 adl.

4. CAROLUS Borromaeus s.: *Pastorum concionatorumque instructiones: ad concionandum, confessionisque et Eucharistiae sacramenta ministrandum utilissimae... opera Ioannis Francisci [Bonhomi]... – Coloniae: apud Matern. Cholinum, 1587 [rz.]. 8°.*

BUW XVI, 2006a. VD 16-B 6753 [Borromeo].

Prow.:

1. *Joan[nis] Bogus[ławsk]j Cracouiae gr[o]ss[is] 10 Julii 11 die* (przed nazwiskiem dopisane inną ręką:) *Fr[at]ris* – XVI w.

2. *Inscriptus cathalogo libror[um] Mon[asterii] Coprivnicen[sis] 1608*, nalepki koprzywnickie.

Nieliczne marginalia – XVII w. Numery psalmów na wykl. górnej recto.

Opr.: tekt., perg. barw. ziel., resztki wiązań – XVI w.

BUW Sd.618.411

5. CONCILIUM Tridentinum: Sacrosanci generalis et oecumenici Concilii Tridentini... Canones et Decreta... – Coloniae Agrip.: ex officina Gosvini Cholini, 1597 [rz.]. 8°.

BUW XVI, 2586a. VD 16-K 2041 [Konzil].

Def.: brak 2-go liczb. (w zamian opr. indeks z 1598 r.).

Prow.:

1. *F[at]ris Ioannis Boguslawski 1598*.

2. *Inscriptus cathalogo libror[um] Mon[aste]rij Coprivnicen[sis] 1608*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra brąz. ciel., tłocz. ślepe i złoc., resztki klamer – XVI w.

BUW Sd.608.2867 adl.

6. COSTERUS Franciscus: Libellus sodalitatis hoc est Christianarum institutionum libri quinque... – Antverpiae: ex Officina Plantiniana, apud Io. Moretum, 1597 [rz.], War. B. 8°.

BUW XVI, 2831b.

Prow.:

1. *Ioannis Boguslavii 1598 Julii 14 gr[ossis] 15*.

2. *Inscriptus Cathalogo Lib[rorum] Mon[aste]rij Cop[rivnicensis] 1622*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. ślepe i złoc., klamra, resztki 2-giej – XVI w.

BUW Sd.608.2466

7. FERUS Ioannes: Historia Sacrae Dominicae passionis ex quatuor Evangelistis concinnata et in partes quatuor dissecta... – Coloniae: ex officina haeredum Ioh. Quentel, 1558. 8°.

VD 16-B 4738 [Biblia, NT]. BJ 16 W-223 [Wild].

Prow.:

1. *Ioannis Boguslawskj 1589*. (Przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[at]ris*.

2. *Inscriptus cathalogo librorum Mon[aste]rij Coprivnicen[sis] 1608*, nalepki koprzywnickie.

Marginalia indeksowe nieliczne, ślady lektury – XVI/XVII w.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. ślepe i złoc., resztki klamer – XVI w.

BUW Sd.608.236

8. GLOGOVIENSIS Ioannes: [Exercitium veteris artis] Argumentum in librum Porphyrii. – Strassburg, per Joannem Knoblouch, 1517. 4°.

E 17, 180. Ossol. 858a. BJ 16 G-498. VD 16–J 593.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawski diu fui nunc ad Udalium transfugi Sed tamen non invito Domino imo alacriter afferente* – XVI w.

2. *Adamus Udała Columnae usu et nexu me tenet* – XVI w.

3. *Jam Joanni Czechovicio Leop[oliensi] d[ono] d[atus]* – XVI w.

4. *Conventus Sanctae Mariae Magdalenae* – XVII w.

5. *Pro studio generali Leopoliensi Ordinis Praedicatorum* – XVII w.

6. Gwalbert Pawlikowski – pieczęć (sygn.) 11276.

Marginalia – XVI w.

Opr.: półsk., XIX w.

Ossol. XVI.Qu. 2185

9. GÓRSKI Jakub: Praelectionum plocensium liber tertius sive de pastore, cui in calce oratio Stanislai Socolovii De vestitu haereticorum et fructu haeresion adiecta est, una cum documentis parochis et omnibus in munere ecclesiastico versantibus necessariis... – Cracoviae: in officina Lazari [Jan Januszowski] exc., 1580 [rz.]. 8°.

E 17, 261. BJ 16 G-613.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskij* – XVI w. (przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[rat]ris* (po nazwisku) *Ordinis Cisterciens[is] Monas[terii]*.

2. *Inscriptus cathalogo librorum Mon[aste]rij Coprivnicen[is] A[mno] 1608.*

3. sygn. A 1007 II [= Krzeszowice – Biblioteka Potockich].

Opr.: tekt., papier szaroniebieski – XIX w.

BN XVI.O.584

10. GRAFFI Giacomo: Decisiones aureae casuum conscientiae, in quatuor libros distributae... pars prima [-secunda]... – Venetiis : ex officina Damiani Zenari, 1596 [rz.]. 4°. 2 t.

Edit16 (online).

Prow.:

1. *Joannis Boguslawii 1596 Cracouiae mense Decembri.* (Przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[rat]ris* – zapis przekreślony.

2. *Inscript[us] Cathalogo librorum Monasterij Coprivnic[ensis] 1608* – przekreślony i powtórz. inną ręką. Nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. ślepe i złoc., resztki klamer – XVI w.

BUW Sd.604.1703

11. GRAFFI Giacomo: *Sermones spirituales totius anni divisi in duas partes...* – Venetiis : apud Marcum Antonium Zalterium, 1596. 2 t. 4°.

Def.: brak k.tyt.

EDIT16 (online). BJ 16 G-420.

Prow. i opr. zob. poz. 3.

BUW Sd.604.248 adl.

12. GUILLIAUD Claude: *Collatio in omnes Divi Pauli Apostoli epistolas...* – Lugduni: apud Seb. Gryphium, 1542 [rz.]. 4°.

Adams G-1570.

Prow.:

1. zapis wycięty.

2. *Joannis Boguslawski 1602*.

3. *Inscriptus Catalogo librorum Monasterij Coprivnicen[sis] 1608*, nalepki koprzywnickie.

Marginalia indeksowe kilku rąk, czarn. i czerw. atr., w tym ręką Bogusławskiego po łac. i po pol., podkreślenia – XVI–XVII w. Zapisy klasztorne gospodarcze dat. 1735–1737 na wykl. obu okładzin.

Opr.: tekt., półperg., papier szaroniebieski – XVIII w.

BUW Sd.604.971

13. INDEX librorum prohibitorum... – Coloniae Agrip.: ex officina Gosvini Cholini, 1598 [rz.]. 8°.

VD 16-K 184.

Prow. i opr. zob. poz. 5.

BUW Sd.608.2868 adl.

14. JANSSONIUS Jacobus: *In psalterium et cantica quibus per horas canonicas Romana utitur Ecclesia expositio...* – Lovanii: apud Io. Masium et Philip. Zangrium, 1597 [rz.]. 4°.

Adams J-92.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawski 1598*. (Przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Inscriptus cathalogo librorum Mon[aste]rii Coprivnicen[sis] 1608*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. złoc., resztki klamer – XVI w.; okł. górna pęknięta.

BUW Sd.604.1007

15. KOCHANOWSKI Jan: O Czechu i Lechu historia naganiona. Ktemu o cnocie i o sprosności pijaństwa. W Krakowie: z druk. Łaz. [Jan Januszowski], [po 4 VI] 1589. 4°.

E 19, 360. Ossol. 1303.

Prow.:

1. *Joannis Bogusławski 1589.*

2. [J.M. Ossoliński] 6504/4.

Opr.: pólsk. – XX w.

Ossol. XVI. Qu. 2299

16. KOCHANOWSKI Jan: Proporzec albo hołd pruski... – w Krakowie: w drukarni Łazarzowej [Jan Januszowski], 1587. 4°.

E 19, 366. Ossol. 1307a.

1. *Joannis Bogusławski 1589.*

2. [J.M. Ossoliński] 6504/0.

Opr.: karton – XIX w.

Ossol. XVI. Qu. 2195

17. KRZYCKI Andrzej: Ad divum Sigismundum [I] Poloniae Regem et Magnum Ducem Lithuaniae... post partam de Moskis victoriam... carmen. [Kraków: Jan Haller, ok. 1515], 4°.

E 20, 329–330. BJ 16 K-211.

Prow.:

1. *Joannis Bogusławski – XVI w.*

2. *Inscriptus catalogo libr[orum] Mon[aster]ij Coprziwn[icensis] – XVII w.*

3. Vol. Gub. Komit. po ochr. pamjati. isk. i stariny [Volynskij gosudarstvennyj naučno-issledovatel'skij muzei] – pieczęć.

E 20,329.

Kijów BN, Pal. 1566

18. LEO I Magnus papa s.: Opera... – Antverpiae: apud Phil. Nutium, 1583. 8°. Adams L-449, 452.

Prow.:

1. I[OANNES] B[OGUSŁAWSKI] h. Prus I – superekslibris II na okł.g. oraz *Joannis Bogusławski 1594 fl[oreno] 1 gr[ossi]s 15.* (Przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[rat]ris.*

2. *Inscriptus cathalogo librorum Mon[aste]rij Coprivnicensis 1608*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. ślepe i złoc., resztki klamer, obcięcia barw. czerw. – XVI w.

BUW Sd.608.1026

19. MARTINUS POLONUS: *Chronicon... opera Suffridi Petri Leovardien-sis...* – Antverpiae, ex officina Christophori Plantini, 1574 [rz.]. 8°.

E 22, 198. Ossol. 1540 b. BJ 16-M-363. Voet 1642.

Prow.:

1. *Joannis Bogusławski. 1592. Warsoviae comitiis 25.*

2. *Inscriptus catalogo lib[rorum] Mon[asterii] Coprivn[icensis]* – XVII w.

3. [J.M. Ossoliński] 9575.

Opr.: skóra ciel. brąz., tłocz. ślepe i złoc., plakieta, ślady wiązań – XVI w.

Ossol. XVI. O. 369

20. MACZYŃSKI Jan: *Lexicon Latinopolonicum, ex optimis Latinae lin-guae scriptoribus concinnatum...* – Regiomonti Borussiae : typ. Io. Daubmannus, [po 3 IV] 1564 (1563 [rz.]) War. A. 2°.

NB. Korektorem i nadzorcą druku był Hieronim Malecki. W kolofonie adr. wyd. w jęz. polskim z datą 1563 [rz.].

Def.: brak 7 pocz. kk.; k. tyt. uszkodzona.

E 22, 20–21; 25, Dod. 23. BJ 16 M-445.

Prow.:

1. zapis wycięty [?].

2. *Frater Sebastianus Crac[oviae] comparavit sumptu suo...* (dalej przycię-te) *ad usum suum et fratrum sive amicorum et al[iorum]* – na k. ozn. A1, XVI w.

3. *F[rat]ris Joannis Bogusławski Ordinis Cisterciensis* – XVI/XVII w.

4. *Inscriptus cathalogo libro[rum] Mon[aste]rij Coprivnicensis* – XVII w.

5. *Liber B[eatae] M[ariae] V[irginis] in Sulejow, A.D. 1701* (z dopiskiem:) *Fr[ater] Novitius S.L.W.*

6. Biblioteka Główna w Warszawie – pieczęć, XIX w.

Cenzura: list ded. dla Filipa Melanchtona przekreślony z dopiskiem „przyja-ciel Lutra” – XVII/XVIII w. Zamazana nazwa „Vitteberga” w tekście.

Liczne zapiski marginalne kilku rąk, czerw. i czarn. atr. w tym Bogusławskie-go po pol. i łacinie, uzupełnienia do tekstu, tłum. słów na język polski (np. Macie-rzanka) dość liczne podkreślenia czerw. i czarn. atr. – XVI/XVII w.

K. tyt. podklejona papierem z zapiskami gospodarczymi klaszternymi – XVII w.

Opr.: deska, skóra ciel., okucia naroży z guzami, resztki klamer, obcięcia barw. czerw. – XVI w.; opr. reperowana w XIX w.

BUW Sd.612.593

21. MISSALE Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum... cum Calendario Gregoriano... – Venetiis: apud Iuntas, 1596 [rz.], 4°.

Edit 16 (online).

Prow.:

1. *Joannis Boguslawski P[lebani] M[ichocinensis]* – XVI w.

2. *Inscriptus Catalogo lib[rorum] Mon[aste]rij Coprziwnicen[sis]*, nalepki koprzywnickie.

Notatki o terminach świąt różnych rąk – XVI–XVII w.

Opr.: tekt., perg. użyty wtórnie (rps. muz.), grzb. mal. czarno, obcięcia barw. czerw. – XVII w.; opr. reperowana.

BUW Sd.604.1709

22. OSORIO Juan: Concionum tomus primus [-quintus] ... Cum indice locorum Sacrae Scripturae et rerum memorabilium... – Venetiis : apud Societatem Minimam, 1596 [rz.], 5 t. 4°.

Edit 16 (online). BJ 16 O–246.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskj 1598*. (Przed zapisem dopisano inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Inscriptus cathalogo libror[um] Mon[asterii] Coprziwnicen[sis] 1608*.

W. t. 3–5 wykl. dolna i górna z zapisami prow. [?] wycięte.

Opr.: deska, skóra ciel., tłocz. złoc., resztki klamer – XVI w.

BUW Sd.604.2124

23. SENECA Lucius Annaeus: Opera philosophica et epistolae. – Treviso: Bernardus de Colonia, 1478. 2°.

IPB 4967. Kocowski 2546.

Prow.:

1. ANDREAS RODERUS 1572 – tłoczenia.

2. *Joannis Boguslawski* (inną ręką:) *abbatis Iemelnicensis. Emptus 1 ½ thaler* – XVI w.

3. *Suo Danielj Staudio in verae amicitiae pignus dono dat Johannes Nucius Abbas Jemielnicensis Anno [15]95 die 5 Novembris*.

4. Bibliotheca Milichiana Gorlicensis – pieczęć, sygn. 17.

Opr.: deska, skóra ciel. brąz., radełka ślepe i złoc. tłoki, niekompletne klamry – XVI w.

BUWr XV. F. 462

24. STAPLETON Thomas: Antidota apostolica contra nostri temporis haereses... – Antverpiae: apud Io. Keerbergium, 1595 [rz.], 2 t. 8°.

Adams S-1643. BJ 16 S-1216.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskij 1596 Cracouiae* (Przed nazwiskiem dopisane inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Inscriptus Catalogo libr[orum] Monast[er]ij Coprivnicensis 1608* (dopisane w t. 2 inną ręką).

Opr.: papier, perg., ślady wiązań, obcięcia barw. czerw. – XVI w.

BUW Sd.608.2219

25. STAPLETON Thomas: *Antidota Evangelica contra nostri temporis haereses...* – Antverpiae: apud Io. Keerbergium, 1595 [rz.]. 2 t., 8°.

Adams S-1646. BJ 16 S-1218.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskij 1596 Sandomiriae* (Przed zapisem dopisane inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Inscriptus Catalogo libr[orum] Mon[aste]rij Coprivnic[ensis] 1608* oraz inną ręką: *M[ona]s[ter]ij Copr[i]u[n]icensis] pertinet hoc...* (dalej nieczyt., tą samą ręką zapisy powtórz. na s. 120–121 t.2.). Nalepki koprzywnickie.

Opr.: papier, perg., resztki wiązań, obc. barw. czerw. – XVI w.

BUW Sd.608.2293

26. WICELIUS Georgius: *In questionem de igne purgatorio...* – Coloniae: apud Petr. Quentel, 1545 [rz.]. 8°.

VD 16-W 3968. BJ 16 W-314.

Prow.:

1. *Joannis Boguslawskij* – XVI w. (Przed nazwiskiem dopisane inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Manuale Sacerdotum. Inscriptus Cathalogo libr[orum] Conu[entus] Coprivnicensis] 1622*, nalepki koprzywnickie.

Opr.: tekt., pólsk., papier marmurk. – XVIII w.

BUW Sd.608.3207

27. WIDAWSKI Walenty Wawrzyniec: *Generalis controversia de indulgentiis... Pro scholastica teologia oratio. – Oratio in funere... Martini Pilsnen[sis]... – Cracouiae, in archityp. Regia et Ecclesiast. Lazari [Jan Januszowski]. 1593 [rz.]. 2°.*

E 32,433–434. BJ 16 W-191.

Prow.:

1. I[oannes] B[ogusławski] h. Prus I 1593 – superekslibris I oraz *Joannis Boguslawskij 1593 Craccouiae* (Przed zapisem dopisane inną ręką:) *F[rat]ris*.

2. *Inscriptus cathalogo librorum Mon[aste]rij Coprivnicensis 1608*, nalepki koprzywnickie.

Marginalia ręką Jana Bogusławskiego oraz zapis: *Requiescat in pace. meus in suscipien[do] sacris Praesbyteratus Ordinibus examinatus 1577 J[an] B[ogusławski]* – na ost. k. tekstu.

Opr.: papier, perg., resztki wiązań – XVI w.

BUW Sd.612.450

MARIANNA CZAPNIK

FATHER JAN BOGUSŁAWSKI'S BOOK COLLECTION
AS A TESTIMONY TO THE INTERESTS OF THE 16TH CENTURY
CISTERCIAN PREACHER AND TRANSLATOR

Summary

Father Jan Bogusławski, a 16th century Cistercian and translator, was virtually forgotten and absent from modern writings on the late Renaissance. The present article compiles facts from Father Bogusławski's life to be found in various source publications and examines the fragment of his book collection that has been identified so far. The author analyses 27 works in 25 volumes kept today at the University Library in Warsaw and several other academic libraries in Poland and abroad. She examines their content, bindings of the various volumes and the method of their marking. The collection theme is fairly homogeneous. It is dominated by theological literature, including Biblical commentaries and sermons. The surviving works testify to a distinctively utilitarian nature of the collection, necessary in everyday pastoral work. The oldest publication, from the earliest period of Bogusławski's life, comes from 1478. Other books, published in the 16th century, were bought between 1589 and 1602.

After Bogusławski's death, in the early 17th century, a majority of volumes described here were incorporated into the library of the monastery in Koprzywnica. Apart from the catalogue description and place of storage, the enclosed list of books contains information about former owners of the books and the bindings.